

О.П. Близнюк, канд. екон. наук

А.П. Горпинченко

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано теоретичні підходи до визначення економічної сутності фінансових ресурсів підприємств, досліджено особливості їх формування та використання суб'єктами господарювання в сучасних умовах ринкових перетворень в Україні.

Проанализированы теоретические подходы к определению экономической сущности финансовых ресурсов предприятий, исследованы особенности их формирования и использования субъектами хозяйствования в современных условиях рыночных преобразований в Украине.

Theoretical approaches to definition of economic essence of financial resources of the enterprises are analysed, features of their formation and use by subjects of managing in modern conditions of market transformations in Ukraine are investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформаційні процеси в розвитку національної економіки та активізація підприємницької діяльності в Україні вимагають підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств. Фінансові ресурси – це найважливіший чинник економічного розвитку підприємства та економічного зростання в країні. Фінансові ресурси підприємства забезпечують безперервність процесу виробництва та реалізації продукції. При цьому важливе значення має оптимальне визначення їхньої структури, тобто співвідношення між власними та позиковими коштами, яке не загрожує фінансовій стійкості підприємства. Для забезпечення економічного зростання як на макро-, так і на мікрорівні підприємство повинно виважено керувати фінансовими ресурсами, зокрема ефективно їх формувати та використовувати. Адже саме від цього залежить фінансова стабільність держави.

На сьогодні ще не повною мірою розв'язано питання щодо розкриття економічної природи та категоріальної сутності фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, недостатньо дослідженою залишається фінансова діяльність підприємств за умов трансформаційної економіки. Усе це об'єктивно потребує нових

підходів до формування та використання фінансових ресурсів як із погляду теорії, так і практики.

Актуальність зазначених питань зумовила вибір теми даної статті, визначила мету та завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування економічної сутності фінансових ресурсів підприємств, їх ролі в економічній системі держави, питання оптимізації джерел їх формування та ефективного використання отримали широке висвітлення в працях зарубіжних та вітчизняних учених-економістів: Г. Дональдсона, Дж. С. Мілля, К. Макконнела, С. Брю, О.Д. Василика, Л.А. Дробозіної, Л.О. Лігоненко, В.М. Опаріна, К.В. Павлюка, А.М. Поддєрьогіна, О.Р. Романенко, М.І. Савлука та ін.

Мета та завдання статті. Метою статті є уточнення визначення фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого часу вченими-економістами досліджується економічна сутність фінансових ресурсів. Проте це не втратило своєї актуальності й у сучасних умовах трансформації та розвитку ринкової економіки України. Наведемо найбільш поширені в економічній літературі тлумачення фінансових ресурсів як економічної категорії та визначення фінансових ресурсів підприємства, зокрема.

Так, у наукових працях О.Д. Василика, К.В. Павлюка, В.Д. Базилевича, Л.О. Баластрика, Т.В. Брайчевої та ін., у яких досліджено переважно функціонування та розвиток державних фінансів, дається визначення фінансових ресурсів держави як грошових фондів, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання валового внутрішнього продукту за певний період та використовуються для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб. Джерелом фінансових ресурсів є валовий внутрішній продукт. Фінансові ресурси розподіляються на централізовані та децентралізовані [1; 2; 7; 8].

На думку Л.А. Дробозіної, за своїм матеріальним змістом фінансові ресурси – це цільові фонди грошових коштів, що в сукупності являють фінансові ресурси країни. Вони характеризують фінансовий стан економіки та водночас є джерелом її розвитку. Фінансові ресурси формуються за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень, відрахувань, а використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства [10].

Фінансові ресурси держави є матеріальними носіями фінансових відносин. Реальне формування фінансових ресурсів

починається на стадіях розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу країни. Основними джерелами формування державних фінансових ресурсів є податки й інші доходи бюджетів, кошти позабюджетних фондів, ресурси підприємств та ін.

Інші науковці, які спрямовують свої дослідження головним чином на вивчення фінансів підприємства, розглядають фінансові ресурси як сукупність грошових коштів суб'єктів господарювання (фондів, доходів, накопичень), що перебувають у розпорядженні підприємств і мають цільове спрямування. Існує й інший підхід, де науковці під фінансовими ресурсами мають на увазі не лише грошові кошти, а й кошти, авансовані в основні й оборотні засоби. Прихильники даного підходу розуміють фінансові ресурси більш широко за рахунок тієї їх частини, яка матеріалізована в активах підприємства.

Так, А.М. Подерьогін та інші автори під фінансовими ресурсами розуміють «грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств, до яких належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в не фондовій формі. Основними джерелами фінансових ресурсів є власні та залучені кошти підприємства» [5, с. 10].

Романенко О.Р. вважає, що «фінансові ресурси є матеріальним утіленням фінансових відносин на рівні господарських суб'єктів. Під ними слід розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб» [4, с. 80].

Опарін В.М. розглядає фінансові ресурси як фінансову категорію та вважає, що «це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливість підприємства у проведенні витрат з метою отримання доходу. Фінансові ресурси поряд з трудовими і матеріальними є важливою складовою ресурсної забезпеченості підприємств» [3, с. 79].

На думку Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєвої, Н.А. Гринюк та ін., «фінансові ресурси підприємства – це сукупність грошових коштів, сформованих із метою фінансування розвитку підприємства в майбутньому періоді. Роль фінансових ресурсів у діяльності підприємства полягає у тому що вони є одним із основних факторів виробництва, формують його виробничий потенціал разом із трудовими та матеріальними ресурсами; здатні генерувати дохід у різних сферах діяльності підприємства; в процесі свого

функціонування забезпечують інтереси різних суб'єктів економічних відносин (власників, персоналу, держави); свідчать про ступінь ефективності господарської діяльності підприємства» [6, с. 194 – 195].

Багато авторів, розглядаючи фінансові ресурси як сукупність грошових коштів суб'єктів господарювання, наголошують, що треба при цьому розрізняти категорії фінансів і грошей, виходячи з їх економічної сутності та функцій. Так, на думку О.Д. Василика, «не всі грошові ресурси є фінансовими ресурсами. Поняття «грошові ресурси» значно ширше, але фінансові ресурси виступають завжди у грошовій формі. Грошові ресурси стають фінансовими ресурсами тоді, коли вони концентруються у відповідні фонди, для яких встановлено порядок створення й використання» [1, с. 75].

Колчина Н. В., Поляк Г. Б., Павлова Л. П. та ін. поряд із фінансовими ресурсами виділяють таке поняття, як «капітал», тобто, частину фінансових ресурсів, що вкладена у виробництво та приносить дохід після завершення обороту. Іншими словами, вони розглядають капітал підприємства як перетворену форму фінансових ресурсів [9, с. 11].

Фахівці-практики, що працюють у сфері фінансових відносин, стверджують, що в умовах ринкової економіки фінансист оперують частіше поняттям «капітал», що є реальним об'єктом, на який можна постійно впливати з метою отримання нових доходів фірми. У цій ролі капітал для фінансиста – об'єктивний фактор виробництва. Отже, капітал – це частина фінансових ресурсів, що введені фірмою в оборот і приносять доходи від цього обороту. У такому сенсі капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів. Принципова відмінність між фінансовими ресурсами та капіталом фірми полягає в тому, що в будь-який момент фінансові ресурси більші або дорівнюють капіталу фірми. При цьому рівність означає, що у фірми немає ніяких фінансових зобов'язань і всі наявні фінансові ресурси перебувають в обігу.

Не менш цікаве й висловлювання В.М. Опаріна: «Є підстави стверджувати, що поняття «капітал» і «фінансові ресурси» – близькі за змістом. Водночас між капіталом і фінансовими ресурсами наявні суттєві відмінності. З одного боку, не вся сума капіталу виконує функції фінансових ресурсів, що пов'язані із забезпеченням виробничого процесу. А з другого – не всі фінансові ресурси набувають ознак капіталу» [3].

Сума джерел формування активів підприємства, зафіксована в пасиві балансу, являє собою капітал підприємства. Власний, позиковий і залучений капітал, який формує, з одного боку, фінансові ресурси підприємства та бере участь у фінансуванні його активів, а з

іншого – є зобов'язанням перед конкретними власниками – державою, юридичними та фізичними особами.

Таким чином, ми бачимо, що одні автори виділяють фінансові ресурси з доходів підприємства, другі – із його капіталу, а треті – і з капіталу, і з доходу одночасно. Василик О.Д., вважає, що для науково обґрунтованого визначення поняття фінансових ресурсів треба чітко визначити ті критерії, яким воно повинне відповідати. До них належать джерела створення, форми виявлення, цільове призначення [1].

У фінансовій енциклопедії дається визначення фінансових ресурсів як коштів, що перебувають у розпорядженні підприємств, до яких відносяться грошові фонди, частина грошових коштів, що використовується в не фондівій формі, цінні папери, валютні цінності. Розмір, склад та структура фінансових ресурсів підприємства зумовлюється обсягом виробництва та його ефективністю. Від розміру фінансових ресурсів залежить зростання виробництва та соціально-економічний розвиток підприємства, оскільки їх ефективне використання визначає платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість підприємства. Фінансові ресурси підприємств посідають одне з чільних місць у відтворювальному процесі, формуванні власних грошових фондів і фінансових ресурсів держави (ресурсів бюджетних та позабюджетних централізованих фондів). Унаслідок цього фінансові ресурси підприємств перебувають під постійним фінансовим контролем [11, с. 436].

Формування фінансових ресурсів повинно базуватися на дотриманні певних принципів [6] а саме: урахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства; забезпечення відповідності обсягу залучених фінансових ресурсів обсягу сформованих активів; забезпечення високоефективного використання фінансових ресурсів під час господарської діяльності підприємства, що передбачає дотримання певної відповідності між складовими фінансових ресурсів і напрямками їх використання; забезпечення оптимальності структури джерел фінансування з позиції ефективного їх функціонування – цей принцип передбачає формування певного співвідношення між власними та позиковими ресурсами підприємства; забезпечення мінімізації витрат щодо формування фінансових ресурсів із різних джерел – реалізація цього принципу пов'язана з розрахунком вартості кожної окремої складової фінансових ресурсів та залучення його із таких джерел, які б забезпечували мінімальні витрати з формування та використання певних видів власних та позикових фінансових ресурсів.

Інноваційний розвиток економіки України зумовлює

необхідність всебічного дослідження проблем фінансування суб'єктів господарювання, зокрема процесів формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств. За таких умов важливим стає застосування сучасних механізмів, принципів, ефективних методів, інструментів в управлінні підприємствами для фінансування необхідного обсягу витрат та забезпечення бажаного рівня доходів.

Необхідність дослідження процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємств зумовлена, насамперед, основними принципами, пов'язаними з проблемами забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуком шляхів виживання підприємств за умов розвитку ринку та інтеграційних процесів, нових факторів їх успіху в конкурентному середовищі.

Саме тому на сучасному етапі розвитку національної економіки дедалі вагомішого значення набуває процес управління фінансовими ресурсами підприємств, оптимізації джерел їх формування та ефективного використання, оскільки вони є основними у функціонуванні й подальшому розвитку підприємств.

Висновки. Таким чином, порівняльний аналіз різних теоретичних трактувань сутності економічної категорії «фінансові ресурси» дозволив виокремити економічну характеристику фінансових ресурсів держави та дати більш чітке визначення фінансових ресурсів суб'єктів господарювання як сукупності грошових коштів (фондів, доходів, нагромаджень), які є одним з основних чинників виробництва (разом із трудовими та матеріальними ресурсами), формуються в процесі фінансово-господарської діяльності з внутрішніх і зовнішніх джерел, перебувають у розпорядженні підприємств і мають цільове спрямування, використовуються для фінансування процесу розширеного відтворення, визначають фінансовий потенціал підприємства, а також забезпечують інтереси різних суб'єктів економічних відносин (власників, персоналу, держави).

Фінансові ресурси підприємства можна також розглядати як власний, позичений та залучений грошовий капітал, який використовується підприємством для формування своїх активів та здійснення фінансово-господарської діяльності з метою отримання відповідного доходу, прибутку, а також виконання фінансових зобов'язань перед усіма суб'єктами господарювання (бюджетом, банками, страховими та іншими організаціями), із якими підприємство взаємодіє.

Список літератури

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС. – 2001. – 416 с.
2. Василик О. Д. Державні фінанси України : навч. посібник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Вища школа, 2007. – 383 с.
3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
4. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – К. : ЦНЛ, 2006. – 312 с.
5. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін [та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
6. Фінанси підприємств : підручник / Л. О. Лігоненко [та ін.]. – К. : КНТЕУ, 2006. – 491 с.
7. Брайчева Т. В. Государственные финансы / Т. В. Брайчева. – СПб : Питер, 2008. – 288 с.
8. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посібник / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – К. : Атика, 2007. – 368 с.
9. Финансы предприятий : учебник для вузов / Н. В. Колчина [и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 447 с.
10. Финансы : учебник для вузов / под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2004. – 527 с.
11. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк [та ін.] ; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.

© О.П. Близнюк, А.П. Горпинченко, 2012

УДК 657.121.3: 658.114

Н.С. Акімова, проф.

Т.А. Наумова, канд. екон. наук

Н.С. Герасимова, ст. викл.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено особливе місце торговельної діяльності в народному господарстві України. Розглянуто організацію аудиторської перевірки на підприємствах торгівлі та визначено методичні аспекти аудиту нематеріальних активів.